Η εποχή των νεκρών

του Fisher King

Η ιδέα του να μένω κλεισμένος μέσα δεν μου ήταν ποτέ ιδιαίτερα ξένη.

Όταν ανακοινώθηκε η «κυκλοφορία υπό όρους», δεν ήμουν από αυτούς που πληγώθηκαν ιδιαίτερα. Ή τουλάχιστον αυτές ήταν οι αρχικές μου σκέψεις.

Χωρίς δουλειά, χωρίς ιδιαίτερες κοινωνικές υποχρεώσεις και χωρίς κάποιου είδους προσωπική σχέση που να με αναγκάζει να βγω έξω και να ξεκινήσω το καθημερινό τελετουργικό του «ανήκειν», η καραντίνα ήρθε απλώς να επικυρώσει κάτι που υποπτευόμουν αλλά δεν είχα ιδιαίτερο κουράγιο να παραδεχτώ εδώ και καιρό.

Ότι η κοινωνική απομάκρυνση, για μένα, είχε ξεκινήσει εδώ και καιρό. Μάλιστα με τους ακριβώς ίδιους όρους που την βιώνουμε και τώρα.

Δεν ήταν κάποια πανδημική κρίση ή μια σειρά από πράξεις νομοθετικού περιεχομένου που με ανάγκασαν να μένω κλεισμένος μέσα. Η εντολή για κοινωνική απομάκρυνση δεν είχε έρθει από τους εξωγενείς παράγοντες του Κράτους και της Βίας, αλλά στην προκειμένη είχε έρθει από τους εξωγενείς παράγοντες του βάρους της καθημερινότητας. Της ίδιας βαρετής καθημερινότητας που υποδείκνυε ότι μετακινούμαστε προς ένα απροσδιόριστο σημείο στο μέλλον, δεν ξέρουμε ποιο είναι αυτό, ούτε πόσο θα διαρκέσει η μετακίνηση. Ξέρουμε μόνο ότι πηγαίνουμε προς τα εκεί.

Είναι σαν να βρίσκεσαι σε μια διαρκή ελεύθερη πτώση σε ένα θεοσκότεινο τοπίο. Και πέφτεις, για μέρες, μήνες πολλές φορές και χρόνια. Δεν έχεις ιδέα πότε θα έρθει το σημείο της πρόσκρουσης αλλά είσαι σίγουρος ότι θα έρθει. Οπότε είσαι εκεί, κλειδωμένος σε μια αέναη πτώση και το μόνο πράγμα που σε

κινητοποιεί είναι η βαρύτητα.

Όταν ξεκίνησα ψυχανάλυση πριν μερικά χρόνια, στο πρώτο ραντεβού ο ψυχαναλυτής με ρώτησε «γιατί είσαι εδώ».

Μετά από αρκετά λεπτά που προσπαθούσα να μαζέψω τις σκέψεις μου σε μια πρόταση που θα έβγαζε νόημα του είπα ότι φοβάμαι πως ο κόσμος τελειώνει.

Η καταστροφολογία είναι από τα χαρακτηριστικά της εποχής μας, κυρίως των γενιών που ανήκω κι εγώ, δηλαδή τις γενιές του ’90.

Πως θα μπορούσε να μην είναι άλλωστε?

Γεννηθήκαμε σε μια εποχή χτισμένη πάνω στις υποσχέσεις της ευημερίας και της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.

Οι γονείς μας είδαν τους μισθούς τους να εκτοξεύονται, δώρα Χριστουγέννων, δώρα Πάσχα, διπλοί μισθοί, τριπλοί μισθοί, καταναλωτικά δάνεια, στεγαστικά δάνεια, επισκευαστικά δάνεια, διακοποδάνεια, εξοχικά στην παραλία, εξοχικά στο βουνό, σπίτια που αναζητούσαν επίδοξους ενοικιαστές, χωράφια, αγροτεμάχια εξ’ αδιαιρέτου, αυτοκίνητο για τον πατέρα, διαφορετικό αυτοκίνητο για τη μάνα, γυναίκα που να καθαρίζει το σπίτι, γυναίκα για να προσέχει τα παιδιά. Η μεσαία και η εργατική τάξη παίρνει τα πάνω της, αρχίζει να κοιτάζει προς την ανώτερη τάξη, όχι για την ανατρέψει, αλλά για να επιβεβαιώσει τον Στάϊνμπεκ ότι πράγματι οι υποτελείς τάξεις έβλεπαν τους εαυτούς τους σαν εν δυνάμει εκατομμυριούχους και όχι σαν φτωχούς.

Και κάπου εκεί τελειώνει η πλάκα. Ξαφνικά τα δάνεια άρχισαν να επιμηκύνονται, οι μισθοί άρχισαν να κόβονται, τα αυτοκίνητα να πωλούνται, τα σπίτια και τα εξοχικά να υποθηκεύονται.

Οι υποτελείς τάξεις τιμωρήθηκαν και επέστρεψαν ξανά στις βάσεις της κοινωνικής πυραμίδας.

Αν η δεκαετία του ’80 και του ’90 έφτιαξε την μεσαία τάξη, η δεκαετία του 2000 απέδειξε περίτρανα πως η μεσαία τάξη

βρίσκεται μια κακή μέρα μακριά από το να καταλήξει πάλι υποτελής.

Η κοινωνική κινητικότητα του καπιταλισμού τερματίζει τα κοντέρ και αποδεικνύει πως λειτουργεί άψογα. Μόνο από πάνω προς τα κάτω όμως, ποτέ ανάποδα, δεν γίνεται άλλωστε να αψηφήσεις την βαρύτητα. Η ελεύθερη πτώση ξεκινά.

Η γενιά μου είδε τους γονείς της να καταρρέουν, να αυτοκτονούν από τα χρέη, να πεθαίνουν από αλκοολισμό και καρκίνο, να καταρρέουν από κατάθλιψη και αγχώδεις διαταραχές, να χωρίζουν, να ξεσπάνε οι πατεράδες πάνω στις μητέρες αδύναμοι, ανίκανοι και υπερβολικά άντρες για να παραδεχθούν ότι το πρόβλημα για την ελεύθερη πτώση τους είναι συστημικό.

Είδαμε τους πύργους να πέφτουν στις ειδήσεις, πώς να σκεφτόμασταν τι θα ακολουθούσε στη συνέχεια, είδαμε τα βομβαρδιστικά να πετάνε πάνω από το Αφγανιστάν και το Ιράκ, ακούσαμε τον πυροβολισμό στη Τζαβέλα, νιώσαμε το μαχαίρι στην καρδια του Παύλου, η Λιβύη, μετά η Συρία, αύριο ποιος ξέρει.

Αν αυτό είναι το αναπόφευκτο μέλλον μας, το μέλλον του καπιταλιστικού ρεαλισμού όπως έγραφε ο Fisher, να διαδεχόμαστε τη μία πολεμική σύρραξη μετά την άλλη και τη μία οικονομική κρίση μετά την άλλη, σαν να βιώνουμε τη ζωή μας ως θεατές χωρίς κανένα έλεγχο πάνω σε αυτό που βλέπουμε, δεμένοι και κλειδωμένοι πάνω στις καρέκλες μας, τότε γιατί η νέα οικονομική κρίση ή κρίση του κορωνοϊού μας εκπλήσσει; Τι καινούργιο φέρνει, πέρα από τη συνηθισμένη καταστροφή που μας κρατάει συντροφιά την τελευταία δεκαετία;

Πριν μερικές μέρες ξαναπήγα για συνεδρία. Όταν μπήκα μέσα, ο ψυχαναλυτής μου με χαιρέτησε και μου είπε: «τελικά είχες δίκιο, ο κόσμος πράγματι τελειώνει».

Αυτό που βρήκα, παραδόξως, ενθαρρυντικό αυτές τις μέρες ήταν η δυσκολία με την οποία ο κόσμος δέχθηκε την καραντίνα.

Είναι κατανοητή και λογική η τήρηση κάποιων μέτρων στα πλαίσια

της μη-εξάπλωσης του ιού.

Από την άλλη είναι κατανοητή και λογική η αντίδραση των κρατούμενων, όταν τους κόβουν τον προαυλισμό ή τα υπόλοιπα προνόμια.

Νομίζω πως στην πλειοψηφία των περιπτώσεων όμως το πρόβλημα είναι αλλού.

Κανείς δεν μπορεί να διαχειριστεί τον εαυτό του σε συνθήκες εγκλεισμού, γιατί αναγκάζεται να έρθει αντιμέτωπος με τις σκέψεις του.

Είναι ο ίδιος λόγος που όταν πέφτεις στο κρεβάτι το βράδυ και είσαι μόνος, ο ύπνος δεν έρχεται ποτέ.

Η διαδικασία της ακινησίας, κυριολεκτικής και συμβολικής, μπορεί να κάνει περισσότερη ζημιά από την συνεχή κίνηση.

Όταν κινείσαι, όταν αφήνεσαι στα καθημερινά τελετουργικά σου, που στιγμιαία σου δημιουργούν την αίσθηση ότι αυτό που κάνεις έχει νόημα, ακόμα και μέσα στην επανάληψη του, τότε ξεχνιέσαι. Η εσωτερική σου φωνή απλώς επαναλαμβάνει τα αντικείμενα της ρουτίνας σου, υπενθυμίζοντάς σου ότι σήμερα ξύπνησες και έχεις θέσει κάποιους στόχους. Όταν τους ολοκληρώσεις και επιστρέψεις στο σπίτι, η εσωτερική σου φωνή σταματά να επαναλαμβάνει το καθημερινό πρόγραμμα και ξεκινά να αναρωτιέται. Αποκτά δική της υπόσταση και θέτει υπαρξιακά ερωτήματα.

Και φυσικά κανείς δεν θέλει να ακούει υπαρξιακά ερωτήματα το βράδυ πριν κοιμηθεί.

Νομίζω πως αυτό είναι ένα από τα θέματα εδώ. Την περίοδο του εγκλεισμού, η εσωτερική φωνή για τους περισσότερους και τις περισσότερες βρίσκεται συνεχώς σε μια φάση διερώτησης. Οι ερωτήσεις δεν τελειώνουν ποτέ. Και αυτό για αρκετούς μπορεί να είναι εφιαλτικό.

Το δεύτερο κομμάτι του προβλήματος έχει να κάνει με το τραύμα.

Είπα αρκετά, παραπάνω, για τη γενιά μου, ώστε να θεωρώ ως δεδομένο ότι είναι μια τραυματισμένη γενιά.

Παγκοσμίως, όχι μόνο σε εθνικό επίπεδο, οι διαταραχές άγχους, η κατάθλιψη, οι κρίσεις πανικού για τις ηλικίες μας βαράνε κόκκινο.

Είναι σαν να γεννηθήκαμε με κάποια συλλογική ψυχική ασθένεια από την οποία δεν υπάρχει διαφυγή.

Αυτό είναι το συλλογικό μας τραύμα. Και είναι το αποτέλεσμα των προηγούμενων δεκαετιών που κατέρρευσαν απότομα πάνω στα κεφάλια μας. Το αποτέλεσμα των εκατοντάδων ωρών που αφιερώσαμε για ακαδημαϊκούς στόχους που δεν ανταμείφθηκαν ποτέ όπως περιμέναμε.

Το αποτέλεσμα αμέτρητων «μαύρων προσλήψεων» με τις μισές εργατοώρες να καταγράφονται, τα σπαστά ωράρια, τις απλήρωτες ώρες και τις οικογένειές μας που πρόλαβαν να μας πετάξουν το βάρος της ενηλικίωσης πριν διαλυθούν.

Άρα γιατί μας ενοχλεί με έναν τόσο περίεργο τρόπο η καραντίνα και όσα θα την ακολουθήσουν;

Γιατί το τραύμα μας βαθαίνει, αλλά ταυτόχρονα αρχίζουμε να καταλαβαίνουμε πως νοσούμε. Και αυτό δεν είναι κακό. Αρχίζουμε να καταλαβαίνουμε το όνομα και την φύση της αρρώστιας. Δεν είναι ο κορωνοϊός. Είναι ο καπιταλισμός.

Αρχίζουμε να διακρίνουμε επιτέλους φιγούρες και σχήματα στο μέχρι πρότινος σκοτεινό τοπίο.

Αρχίζουμε να βλέπουμε πως μαζί μας πέφτουν κι άλλοι. Δεν είμαστε μόν@ σε αυτή την ελεύθερη πτώση.

Η πρόσκρουση τώρα δεν αργεί να έρθει. Αλλά είναι δύο τα σενάρια.

Μπορούμε απλώς να εφησυχάσουμε με το γεγονός πως πέφτουμε όλ@ μαζί.

Υπάρχει κάτι αρκετά λιβιδινικό στο να γνωρίζεις πως η πτώση δεν αφορά μόνο εσένα, αλλά και άλλους. Πράγματι, το Τέλος δεν είναι προσωπική υπόθεση αλλά συλλογική. Αυτή είναι η μία εκδοχή

Η άλλη εκδοχή είναι να συγχρονίσουμε από κοινού τον χρόνο και το σημείο της πρόσκρουσης. Δεν ήμουν ποτέ καλός στα μαθηματικά ή την φυσική και δεν ξέρω αν γίνεται. Αν συγχρονιστούμε, λοιπόν, μπορεί να είμαστε τυχεροί και το έδαφος να υποχωρήσει κάτω από την πίεση της μαζικής πρόσκρουσης, αποκαλύπτοντας κάτι άλλο από κάτω του. Μπορεί να μην χρειαστεί να συνεχίσουμε να πέφτουμε μετά από αυτό.

Δεν ξέρω τι από τα δύο θα γίνει. Νομίζω δεν εξαρτάται μόνο από μένα.

Αλλά όπως και να έχει, χαίρομαι που μετά από καιρό αρχίζω να διακρίνω φιγούρες μέσα στο σκοτάδι γιατί ξέρω πως ότι και να έρθει, θα το περάσουμε μαζί.